

## Irodalom, színház, drámai erő

(BÁRDOS PÁL: ŪRISZÉK)

Két előadáson láttam Bárdos Pál drámáját, az *Ūriszéket*. Az első a bemutató volt, amelyen a közönség társadalmi eseménynek szóló türelemmel vett részt. Másodszor diákok közt figyeltem félig az előadást, félig a közönséget. Még őszinte emberekként őszintén tapsoltak annak a művészetnek, amit kapni véltek.

Bárdos Pál, a regény- és novellairó e „régii” műfajaiban is állandóan kísérletezik. „Avantgarde” indulattal s ambícióval fürkészi a világot és önmagát, ám az alkotás, amit létrehoz, legtöbbször a hagyományos eszközök és formák győzelmét mutatja az újító írói vállalkozás fölött. Hogy Bárdos Pál, a kísérletező, most a színpadon is megjelent, nem meglepő. A drámaszerzés nem bizonyult számára nehezebb feladatnak, mint a regény- és novellairás. Itt is segítségére volt gyors áttekintésű felvevő és alkalmazó intelligenciája. A hivatásos drámamagyarázó tanár is a szerző mellé szegődött, ami nyilvánvalóan nagyobb haszonnal járt volna abban az esetben, ha az író drámai életérzésének kibontakozását is támogathatta volna, nemcsak drámatervezői elgondolását.

Az Ūriszék drámai magja érdemes az írói gondozásra. Alapanyagát tekintve jól lehet nem több egy régi boszorkányhistóriánál, az írói mondandó azonban nem ebben az anyagban van, hanem ebből növesztődik ki, mintegy frissebb, „modernebb” hajtások fakadnak belőle, jelképezvén az emberi butaság és korlátoltság korunkba is benyúló folytonosságát. A boszorkányság társadalmi jelensége s a boszorkányhiedelem lélektana banális drámatéma lenne ma már, még akkor is, ha az író kiváló történelmi és esztétikai érzéssel vállalkoznék annak művészi interpretálására. Ám, hogy a mai ember tudata, erkölce és választó felelőssége miként eshet vissza a boszorkányüldözők s a boszorkányhiedelmek korlátoltjainak színvonalára, ennek művészi megragadása és ábrázolása nagyon is újszerű drámaírói feladat. Bárdos jól gondolta el tervét, amikor arra vállalkozott, hogy a régi históriából új, drámailag aktuális emberi magatartásmódokat és jelentéseket bontson ki.

Az *Ūriszék* boszorkánytörténete, tárgyalási eljárásának jogszerűtlensége a dráma voltaképpen mondandója szempontjából csak annyira fontos, amennyire analógiásan képes érzékeltetni a korunkban is előforduló justizmord-eseteket: a koncepciók perkeit, az előre megtervezett ítéleteket. Ez a drámai anyag, az ebben rejlő konfliktuslehetőség magában az életben van. Az Ūriszék nem utolsósorban a mi közelmúltunkra is emlékeztet. Bárdos a drámának elsősorban ezt a problémamagját látta meg. A társadalmi erők konfliktusát, anélkül, hogy azokat a társadalmi egyedek legszemélyesebb konfliktusaként is meggyőzően ábrázolná. A problémából, a konfliktussémából kiindulva alkotja meg alakjait. Az emberábrázoló Bárdos a jó ötletet feldolgozó színpadi szerző hibáját követi el, azt, amit régóta „schillerkedésnek” neveznek. Figurái eszmék és álláspontok „szócsövei”. Megragadott egy valóban jó témát, anélkül, hogy a darab lelkét árasztó cselekvő alakok drámai-költői lényét-lényegét látta volna meg először. Azokat a hegeli „átható egyéniség”-eket, akikből minden drámai érték ered. Mert nem a nagy ötletből jön a nagy poézis. A kis dolgokban felfogott poézisből inkább lehet jelentős alkotás.

Angyal Mária, a rendező, kitűnően megértette, hogy mit kell tennie. A valószínűs drámai cselekmény hiányában a megütköző nézetek, elsősorban a megütköző gondolatok „drámai cselekményét” kell kibontakoztatni. Itt azonban az derült ki, hogy a társadalmi típuseszméknek nem lehet olyan erejük, mint a tipikus egyedi gondolatoknak. A darab írói megalkotása és rendezői beállítása az eredeti boszorkányhiedelmek s jelképes jelentésének végletei között ingadozik. Ezt különösen a szí-

nészi alakítások sínylik meg. Szerepük felfogásából hiányzik az az egység, amely végleg eldöntené, hogy egy boszorkánytörténetet akarnak-e színpadra hozni, vagy abból aktuálisabb jelentéseket kívánnak kibontani. Rendezőnek és színésznek meg kellett volna találnia azt a középállást — ami a darab voltaképpeni szándékából is következik — ahol mese és művészi mondandó szervesen egyértelművé válik.

Ennek a követelménynek leginkább Miklós Klára, Iványi József és Bicskey Károly alakítása felel meg. Miklós Klára a szépsévvé Selymes Sára szerepében valódi drámai légkört tudott maga körül létrehozni. Ha mérsékeli beleélését, kisebb modorosságoktól megóvhatta volna játékát. Iványi József — a szó jó értelmében — talán valamelyest fölébe is nőtt szerepének. Ő a koholt vád képviselője. Minden megnyilatkozása a megbízhatóság bizonyítéka akar lenni. A feje búbjái indulatokkal van felpumpálva. Ha a hazug vádak némely tényében nem is hisz, de az ilyen vádak társadalmi szükségességében feltétlenül. Iványi ezt a sematikus is felfogható típust meggyőzően volt képes megformálni. Az alispánt alakító Bicskey Károlyról azt állapítottam meg — mindkét előadáson —, hogy nehéz művészi feladatokra érett, rutinos színész. Szellemes játéka értékes elemekkel gazdagította az előadást, de láthatóan nem tisztelte eléggé a szerepét. Vagy nem volt mit tisztelnie? Nagyvilági, ironikus és egyben joviális is néha. Olykor mintha a láthatatlan, ám feltehetően kegyes püspök gesztusait kisajátította volna. Kovács János pap alakja indulatosságában is mértéktartóan megformált, tehát meggyőző. Talán Mentés József tapadt leginkább az eredeti boszorkányhistoriához. De így szerepét félreértve is — s ez nyilván nemcsak az ő hibája — sikerült neki egy máshova illő kurta nemes falusi bírót alakítania. A bolond lány figurája, sajnos, hamis. Az a gyanúnk, hogy mind íróilag, mind színészilag kidolgozatlan. El kell ismernünk, hogy az epizód-szereplők többsége nagyon komolyan vette feladatát. Nincs lehetőségünk, hogy jellemezzük őket. Nem kétséges, hogy Károlyi István, Székelyhídi György és Szabó István szűk keretek között is művészi teljesítményre törekedett. Székely László díszletei jól ábrázolják és hangulatilag jól támogatják a darab kétrétűségét. Ebben a keretben az előadás jobb is lehetett volna. Gombár Judit jelmezei sok egyéni ötletességet tükröznek, elgondolásaiban azonban keverednek a történelmi és jelképes megoldások. Ez a keveredés, sajnos, az egész *Ürészék* gyengéje. Más gyengeségekkel is tetézve. Ebből az írónak kell elsősorban kikeverednie. Mindig a Múzsával kötve először szívbéli barátságot s csak utána szerződést a kiadóval és a színházzal.

KISS LAJOS

